

DOI 10.34132/pard2024.25.18

Отримано: 22 квітня 2024

Змінено: 5 червня 2024

Прийнято: 1 липня 2024

Опубліковано:

25 вересня 2024

Received: 22 April 2024

Revised: 5 June 2024

Accepted: 1 July 2024

Published:

25 September 2024

*Iia Dehtiarova
Volodymyr Moroz*

RETROSPECTIVE ANALYSIS OF DESIGNING ANTI-CORRUPTION ACTS AT DIFFERENT LEVELS OF INTERNATIONAL LEGAL ANTI-CORRUPTION

It has been established that international legal countermeasures against corruption are carried out at three levels: global (by the United Nations, the Organization for Economic Cooperation and Development, the World Bank, etc.); regional integration (Council of Europe, European Union, other integration associations); bilateral intergovernmental and interagency cooperation. There is no coordination of directions and means of combating corruption between them. Therefore, international anti-corruption activities at all three levels developed not only in different directions, but also in many ways spontaneously. It has been proven that the wide participation of international organizations in the fight against corruption and the variety of anti-corruption legal means used by them contribute to the concentration and coordination of the efforts of states in the fight against corruption.

Another positive effect of the acts of international organizations is also noted: drawing the attention of civil society to the tasks of combating corruption, they significantly strengthen the potential for their full solution. On the other hand, the variety of subjects and legal forms of international legal anti-corruption often create legal conflicts between acts operating in this area. Such collisions create, for example, different approaches to defining the concept of corruption. It is noted

that the concepts of designing anti-corruption acts, based on the ideas and methods of system design of complex technological processes and objects, are more and more widely used in the law-making practice of international organizations and states of the modern world.

Their influence on the legal regulation of social relations is increasing, confirming that at the current stage of socio-economic, technological, informational development, the complication of social relations, the rapid increase in their quantitative parameters and indicators, the growing danger of man-made and natural disasters, the introduction of system design becomes impossible. It is gradually displacing the maximally ineffective under such conditions practices of «industry», «fragmentary», «point», «situational» legal regulation. It has been established that the systematic design of anti-corruption acts primarily involves conducting comprehensive studies of law-making initiatives. In the course of such studies, all factors that may affect the intended sphere (object) of legal regulation must be analyzed; the opinions, positions, and evaluations of not only regulatory and control-supervisory state bodies, but also potential participants in the projected legal relations should be taken into account.

Key words: *corruption, anti-corruption acts, planning, levels of international legal anti-corruption.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Корупція суттєво ускладнює роботу державного механізму загалом та кожного інституту суспільства, перешкоджаючи соціальним перетворенням, обмежуючи розвиток економіки. У політичному житті корупція призводить до недовіри населення до державної влади. У міжнародному правовому просторі високий рівень корупції автоматично різко знижує інвестиційний рейтинг держави. Незважаючи на впровадження та реалізацію багатьох антикорупційних ініціатив, у протидії корупції не вдалося досягти істотних результатів. Зусилля боротьби з корупцією, що вживаються органами правопорядку, мають точковий характер і не спрямовані на усунення багатьох корупційних загроз, що існують у діяльності органів публічної влади,

управлінських структур приватних підприємств, установ соціально-культурної сфери.

Антикорупційні засоби не можуть повноцінно працювати окремо один від одного. Для досягнення потрібного результату необхідна концентрація зусиль по всьому спектру корупційних проявів, що можливе лише при використанні методологічних підходів, прийомів та засобів системного проєктування, об'єктами якого стають не тільки корупційні прояви, але й ті фактори, що сприяють розвитку корупції (монополізація та непрозорість механізмів прийняття рішень, спотворене сприйняття корупції у суспільній свідомості).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науці найбільш повно ідеї та методи системного проєктування були відображені у роботах одного з провідних британських правознавців Г. Торнтон, присвячених законодавчій техніці, зокрема у монографії «Законотворчість» (Legislative Drafting). Розвиток його концептуальних підходів здійснювався професором Х. Ксантакі – директором Центру досліджень законодавства імені сера В. Д. Університету Лондона та Р. Бержероном, який понад три десятиліття був радником із законотворчості в Міністерстві юстиції Канади.

Слід також відзначити значний вплив на розвиток ідей системного проєктування у законотворчій діяльності робіт німецького вченого У. Карпена, одного із засновників та першого Голови Європейської асоціації законотворчості (European Association of Legislation). Широке використання концепцій системного проєктування помітне у посібнику «Законотворчість крок за кроком» А. Райнірсона, колишнього радника з правових питань Сенату США, а також у практичному посібнику Е. Сідман та Н. Абейсекере «Законотворчість для цілей демократичних соціальних змін».

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою написання статті є в проведенні ретроспективного аналізу проєктування антикорупційних актів на різних рівнях міжнародно-правової протидії корупції та критичному осмисленні сучасного стану даного процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Міжнародно-правова протидія корупції здійснюється на трьох рівнях:

- глобальному (Організацією Об'єднаних Націй, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Світовим банком та ін.);
- регіонально-інтеграційному (Радою Європи, Європейським Союзом, іншими інтеграційними об'єднаннями);
- двосторонньої міждержавної та міжвідомчої взаємодії.
- Певної координації напрямів та засобів протидії корупції між ними не існує. Тому міжнародна антикорупційна діяльність на всіх трьох рівнях розвивалася не лише різновекторно, а й багато в чому спонтанно.

Одним із перших антикорупційних актів стала Конвенція Європейського Союзу із захисту фінансових інтересів 1995 р., за якою була прийнята Конвенція Європейського Союзу щодо боротьби з корупцією посадових осіб Європейського Співтовариства або посадових осіб держав-учасниць Європейського Союзу 1997 р. Ініціативу Європейського Союзу підхопили багато інших регіонально-інтеграційних об'єднань. 1996 р. Організація американських держав затвердила Міжамериканську конвенцію проти корупції. Рада Європи у 1997 р. ухвалила Резолюцію про двадцять керівних принципів боротьби з корупцією; 1999 р. – Конвенцію про цивільно-правову відповідальність та Конвенцію про кримінальну відповідальність за корупцію і в тому ж році створила Групу держав проти корупції (ГРЕКО); у 2000 р. – рекомендацію державам-учасникам про кодекси поведінки публічних посадових осіб; у 2003 р. – Рекомендацію щодо загальних антикорупційних правил щодо фінансування політичних партій та ведення виборчих кампаній.

Антикорупційне правове регулювання доповнювалося також Комітетом міністрів Ради Європи, який розробив такі акти, як Конвенція про маніпуляції у спортивних змаганнях 2014 року; Рекомендація щодо захисту осіб, які повідомляють про корупційні діяння 2014 р.; Рекомендація щодо правового регулювання лобістської діяльності в контексті порядку прийняття рішень органів публічної влади 2017 р. та ін.

Подальший розвиток міжнародно-правового забезпечення боротьби з корупцією в рамках Ради Європи здійснювався переважно

Групою держав проти корупції, а також деякими іншими структурами, зокрема, Консультативною радою європейських суддів, Консультативною радою європейських органів притягнення до кримінальної відповідальності тощо.

У 2003 р. Африканський Союз розробив Конвенцію про запобігання та протидію корупції. У 2010 році Ліга арабських держав видала Конвенцію про боротьбу з корупцією. Свої антикорупційні акти приймали багато інших регіонально-інтеграційних об'єднань.

Двостороння міждержавна та міжвідомча взаємодія у сфері протидії корупції розвивається переважно з метою координації зусиль окремих держав-учасниць відповідних регіонально-інтеграційних об'єднань; обміну інформацією про підозрілі фінансові та інші угоди за участю політиків та державних службовців або членів їх сімей; у вирішенні інших завдань, у тому числі попередження відмивання коштів, отриманих внаслідок корупційних діянь, та їх повернення державам, яким було завдано збитків внаслідок таких діянь. Втім, останні дії є практично не реалізованими. Одним з небагатьох прикладів можуть бути двосторонні угоди між Швейцарією та Філіппінами про конфіскацію та повернення до Філіппіни грошових коштів, вивезених з країни диктатором Ф. Маркосом у 1970-1980-ті рр.

На глобальному рівні міжнародно-правове співробітництво держав здійснюється головним чином у рамках Організації Об'єднаних Націй (ООН), яка ухвалила у 1996 р. Декларацію про боротьбу з корупцією та хабарництвом у міжнародних комерційних організаціях; у 2003 р. – Конвенцію проти корупції, учасниками якої через ратифікацію чи приєднання стали до вересня 2021 р. вже 189 держав (останньою на даний час стало Сомалі, що приєдналася до Конвенції 11 серпня 2021 р.); ряд інших документів, що розвивають положення Конвенції.

У низці глобальних міжнародних організацій високу активність виявляє Організація економічного співробітництва та розвитку. Її першим антикорупційним актом стала Конвенція щодо боротьби з підкупом іноземних посадових осіб при здійсненні міжнародних комерційних угод 1997 р. Потім у її розвиток було прийнято низку

інших актів, у тому числі Рекомендацію щодо подальшої боротьби з підкупом іноземних посадових осіб 2009 р., та включене до її тексту у 2010 р. Керівництво належної практики щодо забезпечення внутрішнього контролю, етики та комплаєнсу [1].

Така широка участь міжнародних організацій у протидії корупції та різноманіття антикорупційних правових засобів, що ними використовуються, сприяють концентрації, а також координації зусиль держав у боротьбі з корупцією. Зазначимо також ще одну позитивну дію актів міжнародних організацій: привертаючи увагу громадянського суспільства до завдань протидії корупції, вони суттєво зміцнюють потенціал їхнього повноцінного вирішення.

З іншого боку, різноманіття суб'єктів та правових форм міжнародно-правової протидії корупції нерідко створюють правові колізії між актами, що діють у цій сфері. Такі колізії створюють, наприклад, різні підходи до визначення поняття корупції. Деякі міжнародно-правові акти, наприклад, Конвенція ООН проти корупції 2003 р., не дають загальних визначень корупції, обмежуючись перерахуванням або описом її окремих елементів та проявів. Більш широкий підхід відбито у Глобальній програмі ООН проти корупції (United Nations Global Programme against Corruption): «Зловживання владою для приватної вигоди». Але таке визначення охоплює головним чином громадську сферу, залишаючи в тіні сферу непублічних, приватних відносин. Обмежений підхід виявляється і в актах Європейського Союзу, але на відміну від Конвенції ООН проти корупції, статті 2 та 3 Конвенції про боротьбу з корупцією посадових осіб Європейських Співтовариств чи посадових осіб держав-учасниць Європейського Союзу визначають корупцію виключно у кримінально-правовому контексті.

Водночас влада Європейського Союзу закликає розрізняти корупцію в такому вузькому кримінально-правовому змісті та корупцію у ширшому соціально-економічному контексті: «З їхньої точки зору, це необхідно, оскільки відповідно до принципу верховенства права кримінально-правові норми вимагають недвозначних та чітких ухвал, тоді як зміст корупції може визначатися ширше з метою запобігання злочинності. У такому широкому контексті корупція

може охоплювати такі поняття, як чесність, відкритість, підзвітність та гарне управління [2].

Вказану прогалину правового регулювання намагалися заповнити автори Конвенції про цивільно-правову відповідальність за корупцію (Страсбург, 4 листопада 1999 р.), закріпивши таке визначення корупції: «Прохання, пропозиція, дача чи отримання, прямо чи опосередковано, хабаря чи будь-якої іншої неналежної переваги чи обіцянку такої, яка спотворює нормальне виконання будь-якого обов'язку або поведінку, потрібну від одержувача хабаря, а також неналежну перевагу або обіцянку такого (стаття 2).

Пояснюючи такі відмінності у розумінні корупції, автори Конвенції Ради Європи про кримінальну відповідальність за корупцію 1999 р. наголосили на наступному: «Незважаючи на довгу історію та очевидне поширення феномену корупції в сучасному суспільстві, є складним досягнення згоди щодо її загального визначення; як було справедливо зазначено, «ніяке визначення корупції не буде однаково сприйняте всіма державами». Можливі визначення обговорювалися протягом кількох років на різних форумах, але міжнародне співтовариство не було здатне домогтися згоди щодо загального визначення, а міжнародні форуми зосередилися на визначенні змісту певних форм корупції, наприклад, «незаконних платежів» (ООН); «підкуп іноземних посадових осіб під час здійснення міжнародних комерційних угод» (ОЕСР); «корупції посадових осіб Європейських Співтовариств або посадових осіб держав-учасниць Європейського Союзу» (Європейський Союз) [2].

Розрізнялися й моделі проєктування міжнародно-правових засобів протидії корупції.

Загальний алгоритм проєктування Конвенції ООН проти корупції 2003 р. описаний у Резолюції № 58/4 Генеральної Асамблеї від 31 жовтня 2003 року [3]. Першим кроком стало прийняття Резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 55/61 від 4 грудня 2000 р., яка започаткувала спеціальний комітет для розробки «ефективного міжнародно-правового документа проти корупції» і звернулася до Генерального секретаря з проханням скликати відкриту за складом міжурядову групу експертів для розгляду та підготовки проєкту

доручення на розробку такого документа. Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 55/188 від 20 грудня 2000 р. доручила міжурядовій групі експертів вивчити питання про незаконно переведені кошти та репатріацію таких коштів у країни походження. Резолюції № 56/186 від 21 грудня 2001 р. та № 57/244 від 20 грудня 2002 р. суттєво розширили перелік питань, розробка яких була доручена міжурядовій групі експертів з метою створення правових засобів щодо запобігання корупції та переказу коштів незаконного походження, боротьби з цими явищами та повернення таких коштів у країни походження.

З урахуванням висновків та рекомендацій міжурядової групи експертів було сформовано Спеціальний комітет з узгодження проєкту Конвенції проти корупції (Ad Hoc Committee for the Negotiation of Convention Corruption), який працював в основному офісі Управління Організації Об'єднаних Націй з наркотиків та злочинності у Відні [4].

Ключові напрями роботи Спеціального комітету з узгодження проєкту Конвенції проти корупції були визначені в Резолюції Генеральної асамблеї № 56/260 від 31 січня 2002 р. Зокрема, було зазначено, що проєкт Конвенції повинен створюватися на основі широкого міждисциплінарного підходу та включати такі «індикативні елементи»: визначення; сфера дії; захист суверенітету держав; заходи щодо запобігання корупції; криміналізація корупційних діянь; санкції та правові засоби протидії; конфіскація та арешти; підсудність; відповідальність юридичних; захист свідків та жертв корупційних діянь; сприяння розвитку та зміцнення міжнародного співробітництва; попередження та протидія передачі коштів, незаконно отриманих внаслідок корупційних діянь, у тому числі включаючи заходи щодо запобігання відмиванню коштів та поверненню таких коштів; технічне сприяння державам; збір, обмін та аналіз отриманої інформації; механізми моніторингу правозастосовної практики.

Паралельно проводилася робота щодо визначення та уточнення змісту майбутньої Конвенції за участю представників багатьох держав, а також структур та органів Організації Об'єднаних Націй. Зокрема, Економічна та Соціальна Рада свої висновки та рекоменда-

ції сформулювала у Резолюції № 2001/13 від 24 липня 2001 р., назва якої досить повно окреслює перелік розглянутих питань: «Зміцнення міжнародної співпраці у запобіганні переказу коштів незаконного походження, отриманих від актів корупції включаючи відмивання коштів, і у боротьбі з ним, а також повернення таких коштів».

Уряд Аргентини забезпечив проведення неофіційної підготовчої наради Спеціального комітету щодо узгодження проєкту Конвенції проти корупції у Буенос-Айресі 4-7 грудня 2001 р. Значну допомогу у розробці проєкту Конвенції ООН надавали представники багатьох інших держав, зокрема Австрії, Російської Федерації, Німеччини, Франції, Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії, Нігерії, ПАР.

Широке обговорення змісту майбутньої Конвенції ООН забезпечували і багато міжнародних форумів, зокрема Міжнародна конференція з фінансування розвитку, що була проведена в Монтерреї (Мексика) з 18 по 22 березня 2002 р. та підсумкові документи якої наголошували, що боротьба з корупцією на всіх рівнях є одним із пріоритетних завдань. Співзвучні заклики продемонстровано в Йоганнесбурзькій декларації зі сталого розвитку, яка була прийнята на Всесвітній зустрічі на найвищому рівні зі сталого розвитку, проведеної в Йоганнесбурзі (Південна Африка) з 26 серпня по 4 вересня 2002 р. і яка наголошувала, що корупція є загрозою стійкому розвитку народів, перешкоджаючи забезпеченню стабільності та безпеки суспільства, підриваючи демократичні інститути та етичні цінності, завдаючи шкоди правопорядку. До цих закликів приєдналася й Генеральна асамблея ООН, ухваливши Резолюцію № 56/260 від 31 січня 2002 р., у якій просила Спеціальний комітет із узгодження проєкту Конвенції проти корупції завершити свою роботу до кінця 2003 р. Це прохання було виконано. 7 жовтня 2003 р. Спеціальний комітет направив Генеральній асамблеї ООН доповідь про проведenu роботу [5], до якої було включено проєкт Конвенції проти корупції.

Примітним є порядок погодження змісту проєкту Конвенції проти корупції. Так, напередодні згаданої підготовчої наради Спеціального комітету, проведеної в Буенос-Айресі 4-7 грудня 2001 р.,

урядам держав-членів ООН було запропоновано направити представників для участі у нараді та подати свої рекомендації щодо змісту проєкту Конвенції проти корупції. У підготовчій нараді брали участь представники 56 держав. Було розглянуто 26 пропозицій щодо змісту проєкту Конвенції [5].

На першій сесії Спеціального комітету, що відбулася у Відні з 21 січня до 1 лютого 2002 р., брали участь представники 97 держав, а також спостерігачі з різних підрозділів Секретаріату ООН, інших структур та органів ООН, міжурядових та неурядових організацій. Головою Спеціального комітету було обрано Г. Сампера (Колумбія), заступниками Голови – 8 осіб, у тому числі Томас Штелцер (Австрія), який очолює нині Міжнародну антикорупційну академію. Було сформовано також 9 робочих груп із укрупнених блоків питань змісту проєкту Конвенції, кожен з яких очолював представник однієї з держав. Зокрема, робочу групу щодо запобігання корупційним діянням очолив представник Йорданії за підтримки представника Мавританії. Робочу групу з питань банківських переказів незаконно одержаних коштів очолив представник Перу за підтримки представника Австрії.

Було встановлено, що представники держав мають пропонувати для розгляду конкретні пропозиції щодо змісту проєкту Конвенції, його окремих глав та положень, а не абстрактні міркування щодо загальних питань боротьби з корупцією. Гарантувалася участь у засіданнях Спеціального комітету як спостерігачі представників неурядових організацій, які мають консультативний статус при Економічній та Соціальній Раді ООН, а також, за погодженням із Секретаріатом ООН, низки інших неурядових організацій, які не мають зазначеного консультативного статусу. Представникам неурядових організацій надавалося право подавати документи з питань, винесених на обговорення, та обґрунтовувати свої позиції у робочих групах, а також на пленарних засіданнях Спеціального комітету, але тільки після представників держав та в межах часу, встановлених регламентом обговорення відповідних питань [5].

У такому ж форматі у Відні проходили інші сесії Спеціального комітету:

- друга сесія (з 17 по 28 червня 2002 р.) за участю представників 123 держав;
- третя сесія (з 30 вересня до 11 жовтня 2002 р.) за участю представників 123 держав;
- четверта сесія (з 13 по 24 січня 2003 р.) за участю представників 117 держав;
- п'ята сесія (з 10 по 21 березня 2003 р.) за участю представників 114 держав;
- шоста сесія (з 21 липня по 8 серпня 2003 р.) за участю 128 держав);
- сьома сесія (з 29 вересня до 1 жовтня 2003 р.) за участю представників 114 держав.

Особливе значення мала друга сесія, під час якої було затверджено проєкт Конвенції ООН проти корупції у першому читанні. Водночас вона виявила низку питань, з яких так і не вдалося досягти згоди майбутніх держав – учасників Конвенції. Найбільші суперечки викликали пропозиції щодо повернення активів (коштів), отриманих у результаті корупційних діянь. Вимоги держав, які стали «донорами» корупційних активів, не сприймалися багатьма економічно розвиненими державами, у тому числі США, Канадою, Сполученим Королівством Великобританії та Північної Ірландії, Францією та ін., у яких ці активи осідали.

З метою вирішення цієї колізії та на виконання мандату Генеральної Асамблеї ООН, Спеціальний комітет створив робочу групу щодо повернення корупційних активів (workshop on the question of asset recovery) [5], на засіданнях якої обговорювали багато аспектів вирішення цього питання, у тому числі різні механізми повернення активів; їх виявлення та арешту; обсягу активів, що підлягають виявленню; ухилення від оподаткування; форм міжнародного співробітництва; неприпустимість повторного притягнення до кримінальної відповідальності за одне корупційне діяння; захисту інтересів сумлінних третіх осіб (*bona fide third persons*); транспарентності; заходів щодо запобігання та припинення корупції; належної юрисдикції судів у справах щодо повернення корупційних активів; цивільно-процесуальний статус потерпілих у корупційних злочинних

діяннях; терміни позовної давності у цивільно-процесуальному законодавстві; можливості повернення корупційних активів у разі смерті осіб, залучених до корупційних діянь; однакові стандарти розподілу активів між державами, котрі співпрацюють у питанні повернення корупційних активів; тощо.

Але всі докази та аргументи, що звучали на засіданнях Спеціального комітету при другому читанні проєкту Конвенції (друга – четверта сесії), а також при третьому читанні проєкту (п'ята - сьома сесії) з надією переконати представників різних держав «бути більш гнучкими один до одного, бути відкритими для інноваційних рішень та бути готовими йти на компроміси і, за необхідності, на поступки» [5], не були почуті щодо повернення корупційних активів і з деяких інших спірних тем.

Проєкт Конвенції ООН проти корупції було схвалено Спеціальним комітетом на 141-му засіданні 1 жовтня 2003 р. та направлено на розгляд 58-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН, яка затвердила Конвенцію, ухваливши Резолюцію № 58/4 від 31 жовтня 2003 р. 9 грудня 2003 р. Конвенція була відкрита для підписання на Політичній конференції високого рівня, проведеної в Меріді (Мексика) 14 грудня 2005 р. Конвенція ООН проти корупції набула чинності після її ратифікації 30 державами у порядку, встановленому частиною першою статті 68. Наразі учасниками Конвенції є 178 держав, а також деякі інтеграційні об'єднання, зокрема Європейський Союз. Регулярно проводиться Конференція держав-учасниць Конвенції ООН проти корупції, в рамках якої у 2009 р. було затверджено Механізм оцінки (Review Mechanism) практики застосування встановлених Конвенцією антикорупційних стандартів та вимог. Але такі механізми повністю не забезпечують необхідного рівня ефективності застосування міжнародно-правових засобів протидії корупції.

У грудні 2018 р. було ініційовано новий етап проєктування антикорупційних актів ООН. Генеральна Асамблея ООН 17 грудня 2018 р. ухвалила Резолюцію № 73/191 про скликання Спеціальної сесії Генеральної Асамблеї проти корупції для обговорення питань підвищення ефективності Конвенції ООН проти корупції, а також протидії «проблемам і загрозам, що породжуються корупцією, під-

риваючи етичні підвалини та справедливість і завдаючи шкоди сталому розвитку та правопорядку».

Було встановлено, що спеціальну сесію Генеральної Асамблеї буде скликано у першій половині 2021 року, що вона буде присвячена темі «Виклики та заходи у сфері запобігання корупції, боротьби з нею та посилення міжнародного співробітництва» і що на цій спеціальній сесії Генеральна Асамблея прийме «стислу та орієнтовану на конкретні дії політичну декларацію, заздалегідь узгоджену в порядку консенсусу на міжурядових переговорах під егідою Конференції держав-учасниць Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти корупції». Резолюція запропонувала Конференції держав-учасниць «очолити процес підготовки до спеціальної сесії, вживши заходів щодо вирішення у відкритому форматі всіх організаційних питань та питань по суті» та звернулася до Управління ООН з наркотиків та злочинності з проханням надати необхідну «істотну експертну та технічну підтримку».

20 грудня 2019 р. Восьма сесія Конференції держав-учасниць Конвенції ООН проти корупції прийняла проєкт Резолюції, який був представлений на узгодження Генеральної Асамблеї. У цьому документі, зокрема, наголошувалося, що на пленарних засіданнях Спеціальної сесії із заявами виступатимуть представники держав-членів та держав-спостерігачів, а також, якщо дозволить час, обмежена кількість представників відповідних організацій, присутніх на Спеціальній сесії, за погодженням з державами-членами та з належним урахуванням принципу географічної та гендерної збалансованості; і що тривалість виступів буде обмежена п'ятьма хвилинами [6].

Наприкінці грудня 2019 р. за рішенням Генерального секретаря ООН було сформовано «групу експертів високого рівня боротьби з корупцією та незаконними фінансовими потоками, забезпечення єдності, підзвітності та прозорості фінансування на цілі розвитку», перед якою були поставлені завдання виявлення викликів і загроз, що породжуються корупцією, і навіть розробки «рекомендацій, вкладених у підвищення ефективності роботи з мобілізації фінансування з метою сталого розвитку, що у час оцінюється як недостатня».

1 червня 2020 р. Генеральна Асамблея ООН ухвалила Резолюцію № 74/276, яка схвалила згаданий вище проєкт Резолюції Спеціальної сесії, підготовлений Восьмою сесією Конференції держав-учасниць Конвенції ООН проти корупції. Перші результати цього етапу проєктування антикорупційних актів ООН відображені в документах спільної сесії Економічної та Соціальної Ради ООН та Політичного форуму високого рівня зі сталого розвитку (2020 р.). 7 по 16 липня 2020 р. на тему «Концентрація зусиль та напрями перетворень: оцінка дії 54 десятирічних зусиль та внеску у сталий розвиток».

На міжсесійних нарадах Конференції держав-учасниць Конвенції ООН проти корупції, проведених 2 – 5 вересня 2020 р., 19 – 20 листопада 2020 р., 22 – 23 лютого 2021 р., було попередньо визначено питання, які будуть винесені на обговорення Спеціальної сесії, зокрема, запобігання корупції та криміналізації корупційних діянь; повернення активів, які стали предметом корупційних діянь; міжнародне співробітництво; транспарентність інформаційних баз даних про публічні тендери та закупівлі; участь громадян, інститутів громадянського суспільства у проведенні антикорупційних розслідувань тощо.

Більшість із зазначених питань було запропоновано представниками держав-учасниць Конвенції ООН, зокрема Словенії, Нігерії, Колумбії, Нідерландів, Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії, а також представниками неурядових організацій, у тому числі Трансперенсі Інтернешнл, Коаліції на підтримку Конвенції ООН проти корупції тощо. 7 травня 2021 р. Конференція держав-учасниць Конвенції ООН проти корупції затвердила проєкт Політичної декларації, який було винесено на затвердження Спеціальної сесії.

Висновки. Виходячи із проведеного ретроспективного аналізу та його критичного осмислення, в подальшому слід надати пропозиції щодо вдосконалення проєктування глобальних міжнародно-правових механізмів протидії корупції. Зокрема, необхідно включити до проєкту Політичної декларації положення про необхідність колективних антикорупційних дій неурядових організацій, вказуючи,

що наразі діють понад 260 подібних загальнонаціональних проєктів, у тому числі проєкт Чехії та Словаччини щодо вдосконалення систем публічних закупівель 2010 р.

Наступним механізмом протидії корупції є запровадження міжнародного освітнього проєкту, покликаного не лише прищеплювати молодим людям почуття неприйняття корупції, а й навчати їх навичкам протидії корупційним проявам, у тому числі використовуючи можливості отримання законного, вільного від корупції додаткового заробітку, що й є напрямом подальших досліджень авторів.

РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОЄКТУВАННЯ АНТИКОРУПЦІЙНИХ АКТИВ НА РІЗНИХ РІВНЯХ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОЇ ПРОТИДІЇ КОРУПЦІЇ

Встановлено, що міжнародно-правова протидія корупції здійснюється на трьох рівнях: глобальному (Організацією Об'єднаних Націй, Організацією економічного співробітництва та розвитку, Світовим банком та ін.); регіонально-інтеграційному (Радою Європи, Європейським Союзом, іншими інтеграційними об'єднаннями); двосторонньої міждержавної та міжвідомчої взаємодії. Якоїсь координації напрямів та засобів протидії корупції між ними немає. Тому міжнародна антикорупційна діяльність на всіх трьох рівнях розвивалася не лише різноспрямовано, а й багато в чому спонтанно.

Доведено, що широка участь міжнародних організацій у протидії корупції та різноманіття антикорупційних правових засобів, що ними використовуються, сприяють концентрації, а також координації зусиль держав у боротьбі з корупцією. Зазначено також ще одну позитивну дію актів міжнародних організацій: привертаючи увагу громадянського суспільства до завдань протидії корупції, вони суттєво зміцнюють потенціал їхнього повноцінного вирішення. З іншого боку, різноманіття суб'єктів та правових форм міжнародно-правової протидії корупції нерідко створюють правові колізії між актами, що діють у цій сфері. Такі колізії створюють, наприклад, різні підходи до визначення поняття корупції.

Зазначено, що концепції проєктування антикорупційних актів, засновані на ідеях та методах системного проєктування складних технологічних процесів та об'єктів, дедалі ширше застосовуються у правотворчій практиці міжнародних організацій та держав сучасного світу. Їх вплив на правове регулювання суспільних відносин посилюється, підтверджуючи, що на сучасному етапі соціально-економічного, технологічного, інформаційного розвитку, ускладнення суспільних відносин, стрімкого збільшення їх кількісних параметрів і показників, зростання небезпеки техногенних і природних катастроф, впровадження системного проєктування стає неможливим. Поступово воно витісняє максимально неефективні за таких умов практики «галузевого», «фрагментарного», «точкового», «ситуаційного» правового регулювання.

Встановлено, що системне проєктування антикорупційних актів передусім передбачає проведення комплексних досліджень законотворчих ініціатив. У ході таких досліджень повинні аналізуватись всі фактори, які можуть впливати на передбачувану сферу (об'єкт) правового регулювання; враховуватися думки, позиції, оцінки не тільки регулюючих та контрольно-наглядових державних органів, а й потенційних учасників проєктованих правових відносин.

Ключові слова: *корупція, антикорупційні акти, проєктування, рівні міжнародно-правової протидії корупції.*

Author Contributions: Conceptualization, B.W.A. and L.W.F.; Writing – original draft, B.W.A. and L.W.F.; Writing – review & editing, B.W.A. and L.M.F. Authors have read and agreed to the published version of the manuscript.

Funding: This research received no external funding.

Institutional Review Board Statement: Not applicable as study did not include human subjects.

Informed Consent Statement: Not applicable.

Data Availability Statement: Data is contained within the article.

Conflicts of Interest: The authors declare no conflict of interest.

References

1. OECD. Good Practice Guidance on Internal Controls, Ethics, and Compliance. (n.d.). *www.oecd.org*. Retrieved from: <https://www.oecd.org/daf/anti-bribery/44884389.pdf> [in English].
2. Explanatory Report – ETS 173 – Criminal Law Convention on Corruption. (n.d.). *rm.coe.int*. Retrieved from: <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800cce44> [in English].
3. Konventsiiia Orhanizatsii Obiednanykh Natsii proty koruptsii vid 18.10.2006 No. 251-V [United Nations Convention against Corruption dated 18.10.2006 No. 251-V]. (n.d.). *zakon.rada.gov.ua*. Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text [in Ukrainian].
4. Ad Hoc Committee for the Negotiation of a Convention against Corruption. (n.d.). *www.unodc.org*. Retrieved from: <https://www.unodc.org/corruption/en/uncac/preparatory-and-negotiating-sessions/adhoc-committee.html> [in English].
5. Report of the Ad Hoc Committee for the Negotiation of a Convention against Corruption on the work of its first to seventh sessions. (n.d.). *www.unodc.org*. Retrieved from: https://www.unodc.org/pdf/crime/convention_corruption/session_7/422e.pdf [in English].
6. Report of the Conference of States Parties to the United Nations Convention against Corruption on the work of its eighth session held in Abu Dhabi on December 16-20, 2019. (n.d.). *www.unodc.org*. Retrieved from: <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNCAC/COSP/session8/V2001913r.pdf> [in English].

Відомості про авторів / Information about the Authors

Ія Дегтярьова, д.держ.упр., професор кафедри публічного управління і проектного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти», м. Київ, Україна. E-mail: iyadeht@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0002-0807-961X>.

Iya Dehtyarova, Doctor of Public Administration, Professor of the Department of Public Administration and Project Management of the Educational and Scientific Institute of Management and Psychology of the State Institution of Higher Education «University of Educational Management», Kyiv, Ukraine. E-mail: iyadeht@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0002-0807-961X>.

Володимир Мороз, к.держ.упр., доцент, завідувач кафедри публічного управління і проектного менеджменту Навчально-наукового інституту менеджменту та психології Державного закладу вищої освіти «Університет менеджменту освіти», м. Київ, Україна. E-mail: iyadeht@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0003-4306-3741>.

Volodymyr Moroz, Associate Professor of Public Administration, Head of the Department of Public Administration and Project Management of the Educational and Scientific Institute of Management and Psychology of the State Institution of Higher Education «University of Educational Management», Kyiv, Ukraine. E-mail: iyadeht@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0003-4306-3741>.

Dehtyarova, I., & Moroz, V. (2024). Retrospective analysis of designing anti-corruption acts at different levels of international legal anti-corruption. *Public Administration and Regional Development*, 25, 1084-1101. <https://doi.org/10.34132/pard2024.25.18>